

Етюд перший:

Чи знав Володимир Гнатюк про те, що він великий?

Наш земляк, уродженець села Велесневі першійшого Мошастирського району був одним із найбільших у світі фольклористів й етнографів. Але чи знав про це його батьківщина? Знав про нього дотеперішній, але не настільки, як варто було б, майже не знав простолоди, хоча заради цього він працював, повертаючись здоров'ям і, зрештою, життям. Він бо знав, що кожен наші закладений саме у цих людях, котрі передавали від покоління до покоління казки і пісні, приповідку і дотеп, легенду й повір'я, колядку, гаївку і колосийку... Працював, отже, для того, щоб жила його мила Вітчизна. Був, за словами І. Франка, "Феноменально шасливий збирач усього етнографічного матеріалу".

То ж зробим усе для того, щоб Україна знала про це. Зробим і нехай нас не заспокоює лагідна, безпретензійна і непримуд скромна пошана Володимира Гнатюка, бо за цим — йогоми його душі, непомітність і завзятість. Чи знав, що зробив для Вітчизни багато, але не знав того чого про себе.

По-перше, не знав, наскільки болятимуть його праця шовіністи різних мастей і націй, хоча добре пам'ятав, як його прогнав під холодною зливу в 1909 році із села Нир-Ачалу угорський жандарм, бо боявся, що цей слабосильний учений знищить Угорську корону. Після цього, захворівши, В.Гнатюк уже не міг більше здійснювати наукові експедиції.

Його ж навіть обрали у 1924 році академіком Всеукраїнської академії наук. Агатагела Кримський запропонував В.Гнатюка навіть на роботу до Академії. Яке шастя, що наш земляк вчасно помер. Бог врятував його від людських мук, що їх сповна довелося пережити тим, хто, повірив у більшовицьку "українізацію" і вийшов до радянської України. Ахтін Крушельницький, Степан Дністринський, Василь Бобинський, зрештою Михайло Грушевський і багато інших.

А В.Гнатюк уже задумувався над переїздом до Києва. Йому здавалося, що Дмитро Донцов, — новий редактор "Літературного вісника" який він створив, щещо перебільшує, не вірячи у так звану українізацію. Хоча щодо ідеології комунізму пан Дмитро має повну слушність, як і в тому, що майбутнє України — в націоналізмі. Але ж, можливо, ідається правдивою наукою, патріотичним встановленням галицьких іменних та митців які виждкають до радянської України, а також частини їх наддніпрівських колеґ і вбслюваним націоналістичним комуністичним за свій край змінити сутність УСРР, повернувши її до національної демократичної держави — Української Народної Республіки.

Мав гріх на душі, бо послав надішку до радянського Союзу свого сина Юрка, який уже закінчив гірничу академію у Пшібрамі /Чехія/ і на якого батько покладав великі надії. Добре, що помер, бо інакше мусив би пережити нестерпні муки за долю сина, котрий понещирився по радянських тюрмах, таборі і засланнях. А що сказав би він тепер, коли б довідався, що його мукі і прануки не знають жодного слова українською мовою, за яку борюся все життя і так багато для неї зробив. Більше того, його внуки допіддалися, ким був їх дід, лише напередодні 120-річчя від дня його народження.

Ще за життя Володимир Гнатюк дочкався визнання його праці науковим світом, проте був би велими здивований, коли б почув слова Михайла Грушевського із некрологу, що був опублікований після його смерті 26 жовтня 1926 року в журналі "Україна" /книга VI/, про те, що він є винятковою особистістю. Про це ж мовилося в "Етнографічному збірнику" Академії наук, присвяченому його пам'яті /Київ, 1927/ та у "Передньому слові" його побратима Філарета Колесни до збірника "Матеріали до етнології й антропології", що також був присвячений його пам'яті /Львів, 1929/.

Було ще кілька статей Івса. Про В.Гнатюка "вельд" на багато років забути. Може, не так про нього, бо гадували вряди-годи його ім'я після коми в переліку ораторів І.Франка. Такий собі безликий, бетілесний ероноссець Великого Каменяря... Велено було забути про його фольклорні збірники, що кликали о помсту до неба за нищення народу, живого, мудрого, поетичного, — за фальсифікацію його історії в культурі, за шизм... Забути велено його теоретичні праці з царини фольклористики, етнографії, літературо- та мовознавства, стверджували високий імідж великого народу, обґрунтовували його право на самостійне, гідне людське існування, бо стверджували справжню, не по-більшовицьки "інтернаціональну" левату до кожного народу, навіть найменшого, до його духовної культури.

Усе ж В.Гнатюк жив і діяв. Діяв після смерті, навіть в умовах негласних заборон. Бо ж треба було щось видавати. А надто тоді, коли інститут містечковознавства, фольклору та етнографії ім. М.Рильського АН УРСР вилась випускати фундаментальні корпуси народної творчості. А як їх видавати без збірників і праць В.Гнатюка? От і причащався В.Гнатюком молодий радянський дослідник. А ще Максим Талейович, — націоналіст, — якому вдалося вижити. Він ніколи не боявся нагадувати про тих, яких закликали забути.

Володимир Гнатюк виховував своїми студентами, своїм чесним патріотичним життям. Він був одним із тих, хто вперше для українства визначив ученого із Пришєва /Словаччина/ Микола Мушинку, якого при цьому слові вшануємо із славним 60-річчям. Чи чуєш нас, Микола, у шовіністичній гнатюківській дні? Чуєш, я знаю, що чуєш. Ти ж був першим, хто захистив дисертацію про нашого великого земляка, присвятивши її закарпатським дослідженням Гнатюка, а згодом видавши прекрасну

монографію на цю тему. Нещодавно ж Ти опублікував найфундаментальнішу працю про життя і діяльність Володимира Гнатюка в галузі фольклористики, літературознавства та мовознавства. І було це тоді, коли Ти був пастухом у комуністичному чехословацькому "раю" за те, що повірив Іванові Дзюбі, Іванові Світличному, Вячеславу Чорноволові. Але коли б Ти не був пастухом, то чи зміг би видати за межими ЧРСР ці книги?

Ігор ГЕРЕТА ФЕНОМЕНАЛЬНО ЩАСЛИВИЙ ЗБИРАЧ

Сім етюдів до 125-річчя від дня народження Володимира Гнатюка

Виховав В.Гнатюк у значній мірі й автора першої монографії про нього, колишнього апаратника княгиня Михайла Яценка. Попри деякі вимушені ідеологічні нивертаси, книжку що важко переоцінити. Виховав В.Гнатюк і широко відомого у світі гнатюкознавця, ініціатора створення музею вченого на його батьківщині, у селі Велесневі, Остапа Черемшинського, а також першого лауреата обласної премії імені В.Гнатюка, добре знаного всім нам дослідника Петра Медведька.

Цей список я міг би продовжити, назвавши імена Олега Курчинського зі Львова, Михайла Чорнопиского, який недавно переїхав з Тернополя до Львова, Дюру Лятяка з Нового Саду /Сербія/ та багатьох інших. Знаю це й по собі, бо мав щастя бути причетним до створення музею В.Гнатюка, а також опублікувати понад двадцять студій про нього.

То чи знав Володимир Гнатюк, про те, що він великий?

Етюд другий:

Чи знав Михайло Грушевський, кого протегував, та чи були Володимир Гнатюк і Михайло Грушевський ворогами?

Ще у 1898 році В.Гнатюк, закінчивши університет, мав викладати у Львівській академічній гімназії, де від якогось часу вже працював помічником учителя. Але краса шкільна рада, невдоволення громадською діяльністю студента, скерувала його до Самборя-помічником учителя гімназії. Це значно ускладнювало майбутні наукові студії В.Гнатюка. Довідавшись про це, новообраний голова Наукового товариства ім. Шевченка професор Михайло Грушевський, який високо цінував здібності свого колишнього студента і який сформував його як науковця, запропонував йому посаду секретаря Товариства. І той погодився без вагання. З цього приводу Володимир Дорошенко писав: "Був це на той час великий героїзм і самопожертва — пуститися виключно на науковий шлях без ніякої урядової посади. Взяти хоч матеріальний бік справи: як сулент одержував Гнатюк 120 корон у місяць, а в Науковому товаристві по двомісячній безплатній практиці зачинав від 30 корон місячної платні". Таким чином В.Гнатюк став першим професійним науковцем-україністом в Західній Україні. Разом із М.Грушевським він працював аж до переїзду історика в 1908 році до Києва. Володимир Гнатюк з великою повагою ставився до Михайла Грушевського — за його любов до України, за глибоку ерудицію, вражаючу працьовитість, організаторські здібності.

Завдяки М.Грушевському, І.Франкові, В.Гнатюкові, іншим титанам праці НТШ у країні свої роки виконувало, по суті, роль неіснуючої тоді Української академії наук. За стараннями В.Гнатюка, в 1899 році до речі і влаштувався на роботу в НТШ І.Франко, усунений тоді в редакції польської газети "Кур'єр львівський". Майже десять років їх спільна праця під одним дахом.

Проте робота В.Гнатюка не вичерпувалася обов'язками секретаря НТШ. Він очолював Етнографічну комісію Товариства, був секретарем Філологічної секції і створеної з його ініціативи "Українсько-руської видавничої спілки". У 1899-1907 роках разом із М.Грушевським та І.Франком видавав "Літературно-науковий вісник", виконуючи функції редактора. Спогади письменника Михайла Яківа малюють Володимира Гнатюка під час праці у редакції "ЛНВ": "З лівого боку /від Франка-ляг/ сидить Гнатюк. Час від часу він піднімає голову від коректури етнографічних матеріалів. Згорблений, з розумним, злегка іронічним виразом обличчя, дивно подібним до погруддя Егона у виллі "Альбан" в Римі".

І як після того більшовики могли замаханутися на добре ім'я В.Гнатюка, виставляючи його недругом М.Грушевського? А брешню що побудували лише на мимолітному наріканні В.Гнатюка на М.Грушевського, який перелантажив його чорновою роботою. Доречі, не шкочував М.Грушевський також І.Франка, як і всіх інших співробітників, як не шкочував себе. Такий уже він був. Працелюб до самозабуття. Пригадаймо, що надмірною працею він довів себе до тяжкого неврозу, з якого ледве вийшов.

Нам невідомо, що Михайло Грушевський знав про родну даха Михайла Гнатюка, в якій хлопечь дістав добре виховання, що ґрунтувалося на релігій, народній творчості, повазі до книжки. Нам невідомо, що знав М.Грушевський про перші фольклорні записи Володимира, які він робив у навколишніх селах, а

найбільше від своїх родичів. Проте він добре знав про наукову та громадську роботу В.Гнатюка під час навчання в університеті.

Численні документи — ці безпристрасні свідки минулого розповідають про ту велику роль, що В.Гнатюк відіграв студент Володимир Гнатюк у громадському житті Львова, ідеї Галичини. Осв свідчення Михайла Мочульського: "1897 року воями молоді вибрала головою "Академічної громади" Володимира Гнатюка, великого Франкового прихильника... Гнатюк: двадцятишестилітній людина, широкоплечий, гарний обличчя, блідий, з короткостриженою білявою бородою, вийшов після вибору на ступінь, на якому стояла професорська кафедра (вибір відбувся в університетській залі), і щічки скотав зараз свою програмну промову. Він, як звичайно, говорив тихим голосом, але плавко, свою промову перетикав густо поезією "проscribedного" Франка й закликуював товаришів здійснювати Франкові Ідеали". "Академічна громада" на чолі з Володимиром Гнатюком вирішила відзначити 25-річчя письменницької діяльності Івана Франка. На плечі юнака лягли обрідки голови ювілейного комітету. Саме тоді Франка шалено шуквали польські льодові й українські народолюбці. До підготовки ювілею В.Гнатюк залучив багатьох талановитих діячів науки і культури — Михайла Коцюбинського, Бориса Грінченка, Федора Павлика, Олену Пчілку, Агатагела Кримського, Івана Труша. На його прохання молодий талановитий композитор Станіслав Лодкентч написав музику до франкових творів "Вічний революціонер", "Не забудь юних днів", "Розвійтєся з вітром". До ювілею Каменяря за участю В.Гнатюка було видано збірку ювіляра "Мій альманах" та альманах "Привіт д-ру Івану Франку". У Велесневіському музеї зберігається оригінал запрошення на ювілейні вечорниці, що відбулися у Львові 30 жовтня 1898 року. У вступному слові Володимир Гнатюк дав чітку оцінку праці Івана Франка: "Він перший у нас в Галичині сформулював думками поезії гратиш нашої вітчизни і своїми творами вказав шлях до широкої європейської культури. Він причинився найбільше до пробудження нашого духовного життя і зв'язав своє ім'я з найтісніше з історією нашого письменства". З листа великої української співачки Соломії Крушельницької до Володимира Гнатюка довідуємося, що за його посередництвом Іван Франко отримав тоді від неї символічний ювілейний дарунок — прекрасний рід достатку.

(Закінчення на 2-й стор.)

(Закінчення. Початок на 1-й стор.)
 Етюд третій:

"Збирай зерко до зірка, то й буде мірка". Чи так працював Володимир Гнатюк?

Найважливішими гунтами збирацької роботи Володимира Гнатюка в Галичині були села Хітар -- нині Стрийського, Мишнець Старосамбірського районів Львівської області, Пужники і Коропець Монастирського та Великий Ходачків Козівського районів Тернопільської області. Велику допомогу в збиранні народної творчості подавала В.Гнатюкові його дружина. Так, чотирнадцять фольклорних записів із села Хітар належить їй. Разом з чоловіком вона багато працювала в Бучацькому повіті, записуючи легенди, пісні та коломийки від О.Проквата, П.Якиміва та інших.

Записуючи народну творчість, вчений завжди вишукував найбільших оповідачів серед людей бувалих з найбільших зерств. І йому наніх щастило. Так, у січні 1897 року в Пужниках Тимко Гринишви (Гривок) оповів Гнатюкові десятки анекдотів і не вичерпав усього репертуару. А другий феноменальний народний оповідач Гриць Олішак (Терлешиний) з Мишанця оповідав цілих одинадцять днів по 10-12 годин на добу. В.Гнатюк глибоко цікавився життям носіїв народної творчості і знотовував докладно все найістотніше. Тимко Гринишви розповідав йому, що змалку пішов між люди, щоб навчитися господарювати і "всіляких премудростей, які тільки в світі бувають". Гриць Олішак казав, що живе як горох при дорозі, якого скубуть з усіх боків.

Прекрасні зразки творчості народу Володимир Гнатюк записав від своїх рідних, особливо від матері, яка була для нього першою співачкою. До нас дійшло 30 пісень, що їх проспівала йому мама. І всі вони мають велику поетичну вартість. З-поміж них виділяються -- "Ой, гаю ж, мій гаю", "Ой, у лузі край дороги зацвіла квітна", а надто-пісня про Довбуша -- "Ой, по-під гай зелений". У піснях матері-радість і смуток простої людини, найспекучіші прояви народного життя. Добре знала народну творчість також брат і сестра В.Гнатюка, котрі оповіли йому чимало легенд та анекдотів. Цікаву оповідь про ткацтво В.Гнатюк записав від свого батька.

У 1895 році в журналі "Lud" на пропозицію професора А.Каліна В.Гнатюк опублікував оповістку "Плут", записану в Пужниках, а згодом-рекрутські пісні. Досконалістю відзначається вже перша велика праця В.Гнатюка "Ліричні, Лівницькі пісні, молитви і т.і. про ліриків повіту Бучацького". Згадуються слова Філарета Колесси про те, що "Гнатюк виступив на полі української етнографії з солідною підготовкою-се показує вже його перша збірка "Ліричні" ("Етнограф. збірник", 11.1896 р.), що й досі зостається єдиним записом повного репертуару галицького лірика, -- та розгортав свою працю по добре обдуманому плану, справляючи її там, де найменше зроблено". Повний репертуар одного доброго пересічного носія фольклору становить величезний інтерес для науки. Таким прикладом у збирацькій практиці В.Гнатюка був репертуар лірика І.Задарського з Бучацького повіту.

Благодатним ґрунтом для молодого фольклориста була рідня Тернопільщина. За свідченням документів, тільки у Великому Ходачкові він записав зразків народної творчості на 50 друкованих аркушах. Є дані, що оповідачам з Великому Ходачкова В.Гнатюк часто присилав свої праці та публікації. На початок XX ст. найбільш повне зібрання пісень з Тернопільщини мав В.Гнатюк. Оповідання "Кушнірство у Галичині" вчений записав від Ю.Розоського в селі Пужники. Запис з рідного краю згодом використав у багатьох фундаментальних збірниках народної творчості.

З цих записів можна простежити шлях В.Гнатюка від збирача-аматора до науковця. Якщо, приміром, розповідь про ткацтво він записав від батька з пам'яті, то "Кушнірство у Галичині" відзначається докладністю запису, тут збережено всі лексичні та морфологічні особливості мови оповідача.

Зустрівшись у Мишанці з Кузьмою Лучкевичем, вчений захопився талантом і розумом цього прекрасного народного оповідача і записав його слова: "Збирай зерко до зірка, то й буде мірка. Один трохи й другий трохи, то на язичі не значить нічого, но а в світ потрібно того". Саме так і працював Володимир Гнатюк, саме тому зібрав нечуваний урожай на ниві фольклористики.

Етюд четвертий:

Чи знаємо ми, в чому "Його найбільша заслуга"?

У другій половині XIX ст., під гнітом Австро-Угорської імперії перебувала крім Галичини, й так звана Угорська Русь (теперашня територія Закарпаття й Прикарпаття, що в Східній Словаччині). Трудове українське населення краю терпіло жорстоке соціальне й національне гноблення з боку угорських панівних верств. У такому ж стані перебували українські колонії Бачки, Сріму та Банату (тепер на території Югославії та Румунії).

Не випадково Угорська Русь стала найважливішим об'єктом всебічного зацікавлення молодого В.Гнатюка.

Вже у 1895 році разом зі своїм земляком, згодом відомим фольклористом Осипом Роздольським він здійснив першу мандрівку до цієї обробленої та обдертої чужинцями землі.

Після повернення В.Гнатюк ознайомив із зібраним матеріалом голову НТШ М.Грушевського та голову Етнографічної комісії цього Товариства І.Франка. Обидва активно підтримали його ініціативу опублікувати матеріали, взялися забезпечити фінансування цієї справи. На замовлення І.Франка В.Гнатюк підготував для його журналу "Радикал" першу публікацію про закарпатські справи "Депо про Угорську Русь" (1895, № 2). Вивчаючи життя й народну творчість "Богом і людьми забутих" русинів В.Гнатюк переконливо довів, що вони є відгалуженням великого українського народу, зробив надбанням усієї нації їх прекрасний фольклор. При дослідженні духовної культури народу вчений велику увагу звернув на болючі соціальні виразки, що їли тіло і душу русинських трударів. В.Гнатюк разом з І.Франком написали гостре політичне звинувачення правителям Австро-Угорської монархії-заяву-протест № 1 "Ми в Європі". Цю заяву підписали відомі громадські та культурні діячі Ю.Романчук, М.Павлик, Г.Павлик, О.Терлешиний, А.Чайковський та інші. Авторі змальовують дивовижну картину соціальних страждань закарпатських українців, нечуваного національного гніту і безправ'я: "Таким-то способом обезсилено, зубожено, отемнено, обдерто з усіх найкращих здобутків цивілізації великий і живий відгалуження українсько-руського народу, відібрано йому можливість промовити самому в своїй обороні, заткано уста... Цей документ мав величезне значення для боротьби прогресивних сил проти мадяризації українців Закарпаття.

Протягом 1895-1903 років В.Гнатюк здійснив шість експедицій в Угорську Русь. Результати цих експедицій вражають: з-під його пера вийшло шість об'ємних томів, "Етнографічних матеріалів з Угорської Русі", що містять 837 творів народної прози. Крім того, він записав 587 пісень та Керестурське весілля. А скільки викривальних статей написав вчений, захищаючи безправне трудове населення.

Після четвертої академії В.Гнатюк з ініціативи М.Грушевського написав унікальну працю "Руські оселі в Полудневій Угорщині" (1898 р.)

Про села Керестур і Коцур у Бачці В.Гнатюк він писав: "В них знайшов я таких гарних оповідачів, як ніде інде, тому й не дивно, що я просидів там аж півтора місяці і зібрав доволі велике число пісень, байок, легенд, історичних оповідань, новел, анекдотів та записав весільний обряд". У цих селах В.Гнатюк зіткнувся із живим процесом творення пісень. Найбільше пісень складала в Керестурі, пов'язуючи їх з кожною подією в селі. Сам В.Гнатюк розповідав: "За якийсь час одна моя оповідачка, коли я прийшов до неї, співає мені пісню... зложеною на мене. Відки її знаєте? -- питаю. -- Дівки на вулиці співали".

Дослідження життя і народної творчості українців так званої Угорської Русі -- одна з найбільших заслуг вченого. Про це добре сказав Філарет Колесса: "Цими "Матеріалами й розвідками В.Гнатюк можна сказати, викрив Закарпатську Україну для українського громадянства й укр. науки; він дав змогу вперше пізнати не тільки багатство народної творчості на Українському Закарпатті, але й поклав основи для вивчення тамошніх укр. говірок та зібрав найважливіші дані до роз'яснення спірного питання про українсько-словацьку межу і взагалі про розселення закарпатських українців та їх взаємини з сусідніми народами. Це одне з найважливіших досягнень В.Гнатюка, його найбільша заслуга". А ось оцінка одного з бачанських українців, студента Ілії Крайцара, який писав В.Гнатюкові "... генерація українська не забуде, що Ви були першим чоловіком, який звернув увагу наших північних братів на ці порозкоцані та забуті колонії великого народу, вже сотки літ одрізані від свого пня".

Етюд п'ятий:

"...Не подала досі жодна інша слов'янська література". Що співав Володимир Гнатюк Михайлові Коцюбинському?

Вражає широта читацького діапазону наукових праць В.Гнатюка. Серед його тогочасних наукових публікацій виділяються "Галицько-руські анекдоти" -- книга, про яку відомий польський вчений Олександр Брюкнер писав: "Оце знов збірка, якої в такому багатстві і в таких докладних записках не подала досі жодна інша слов'янська література у відділі народного анекдота". Спільно з І.Франком В.Гнатюк виступив у "Літературно-науковому віснику" зі статтею "В справі збирання народних легенд, що відіграла помітну роль у розвитку збирацької роботи. Інтерес В.Гнатюка до легенд втілюється не забаром у капітальній праці "Галицько-руські народні легенди". В 1910 році з'явився фундаментальний фольклорний збірник В.Гнатюка "Народні оповідання про опришків", що є однією з перших і найкращих таких збірок у слов'янській науці. За цю збірку Російська академія наук у 1913 році присудила В.Гнатюкові премію імені Олександра Котляревського -- видатного українського філолога, славіста, археолога й етнографа.

ЩАСЛИВИЙ ЗБИРАЧ

Численні матеріали розповідають про наукову працю Гнатюка. Серед прижиттєвих видань його праць збірка "Колядки і щедрівки". Експозиція знайомить також зі збірками "Коломійки" та "Гайки". Визначними збірками В.Гнатюка були "Коломійки", "Гайки" та "Колядки і щедрівки" і зокрема "Коломійки" дістали велику високу оцінку І.Фроноса: "Гнатюкова збірка уперше викликає те нове для нас враження колосальної єдності, що таїться на дні тих розрізнених краплин". З великим людським теплом писав про любов друга до коломійок М.Кочубинської: "Згадав про коломійки, зараз як якийсь встав перед очима Ваш образ: нахилаетесь до вуха і тихим голосом виспівуєте якусь коломійку (а їх на всякий випадок є кілька) -- і очі сміються". В свою чергу В.Гнатюк відповів М.Кочубинському: "Тому що ми давно не бачилися, і я не міг Вам заспівати нових коломійок, то напишу Вам бодай одну "мою", бо говорить про таких хорих, як я:

Ой захрип я, моя мила, захрип я, захрип я,
Якусь єс ми біду дама, до тебе приип я.
Якусь єс ми біду дама, чи не сухотоньки,
Що не маю вночі спання, а вдень роботоньки".

Тоді ж з'явилися інші праці вченого -- "Знадоби до української демонології", "Народні оповідання про тютюнарів", "Старохристиянські легенди", "Причинки до пізнання Гуцульщини", "Українська народна словесність", "В справі української правописи", стаття "Гуцульське мистецтво" в Косові". Найбільшим збірником збірничного епосу в європейському фольклорі є Гнатюкові "Українські народні байки".

Етюд шостий

Чи Володимир Гнатюк знав, що народу без поезії і творчості нема?

Відомо, що принципи наукового збору і публікації народної творчості, що їх виробив Володимир Гнатюк, мали великий вплив на фольклористику всієї Слов'янщини. Він вимагав: ... повинні поставити собі за задачу всі наукові інституції й редакції не випускати сирих етнографічних матеріалів, не вказавши при них бодай літератури доточної нації. Постійні творчі зв'язки існували між українським вченим і діячами культури слов'янських народів, зокрема білоруським ученим Ю.Канським, польським фольклористом і композитором О.Кольбергом, польським і російським мовознавцем Я.Бодуеном де Куртене, чеським етнографом Ф.Ржегоржем, чеським філологом І.Полівкою та перекладачем Рудольфом Гулькою, словенським поетом Йосифом Абрамом. Враховуючи величезні заслуги Володимира Гнатюка перед слов'янською наукою, Петербурзька Академія наук обрала його у 1902 році своїм членом-кореспондентом. З цього приводу А.Кримський писав В.Гнатюкові: "Я завжди дуже високо цинив Ваші праці і тепер незвичайно радий, що Академія наук Вас пошанувала. Вам, мабуть, відомо, що в членів-кореспондентів Російської академії наук не легко попасти і що така честь припадає далеко не кожному видатному російському вченому, а тим паче заграничному".

Не можна не згадати про В.Гнатюка і як перекладача з російської, польської і болгарської, сербо-хорватської, чеської, словацької, німецької, французької, угорської літератур. Він перекладав Льва Толстого, Владислава Оркана, Болеслава Пруса, Петка Тодорова та інших письменників.

Діяльність українського вченого, який завжди керувався принципом "... народу без поезії і без творчості нема...", високо оцінили діячі науки і культури різних країн. Так визначний російський філолог Олександр Шахматов писав: "Як мені дорогі усі ці чудові праці", а польський дослідник Станіслав Здерський опублікував статтю "Етнографічні праці Володимира Гнатюка". Відзначаючи заслуги вченого у розвитку славістики, чеське наукове товариство "поборозіпле profesponi ceskoslovanska" в березні 1905 року обрало його своїм членом.

Вчений, видавець і редактор В.Гнатюк дуже швидко здобув широку популярність у наукових і літературних колах усієї України. Він підтримував товариські творчі взаємини з багатьма видатними українськими діячами науки і культури, зближено з якими сприяли його енергія, сердечність, доброзичливість і наукова сумлінність. Письменники Леся Українка, Осип Маковей, Василь Стефаник, Богдан Лепкий, Андрій Чайковський, композитор Микола Лисенко, вчений-етнограф Федір Вовк, Матвій Номис, Василь Кравченко, Філарет Колесса, Микола Сумцов -- ось далеко не повний перелік осіб, з яким спілкувався Володимир Гнатюк.

Етюд сьомий:

Володимир Гнатюк:

"Ви мусите щось написати про гуцулів"

Відстоюючи українську мову, національні права рідного народу, В.Гнатюк у 1899 році вимагав від організаторів Міжнародного археологічного з'їзду в Києві права вченим виступати українською мовою. Коли ж це право було надане, але з образливими обмеженнями МТШ відкланало 30 своїх доповідачів. Подібна історія сталась і на археологічних з'їздах у Харкові /1902 р./ та Катеринославі /1905 р./ В.Гнатюк боровся за широке впровадження української

мови у Львівському та чернівецькому університетах, а також за заснування самостійного українського університету. Виступами проти національних утисків українців у Росії та Австро-Угорщині вченої привернув увагу світу до української справи.

Незважаючи на хворобу і постійні матеріальні нестатки В.Гнатюк розгорнув енергійну громадську діяльність і в наступні роки. Він брав участь в організації літніх курсів української мови для слухачів із Галичини та Наддніпрянської України, дбав про збір коштів для хворого І.Франка, розсилаючи листи-звернення МТШ по всій Україні. Займався також підготовкою святкування 40-річчя літературної та громадської праці Каменяра.

У 1904 році В.Гнатюка та І.Франка обрали до комітету з відзначення 10-річчя праці М.Грушевського в Галичині. В 1906 році вийшов присвячений ювілейній збірник наукових праць, що його готував В.Гнатюк. Крім того, під його авторством у "Літературно-науковому віснику" вміщено статтю про М.Грушевського.

У 1911 році В.Гнатюк та М.Грушевський звернулися від імені Наукового товариства імені Т.Шевченка до ювілейного Шевченківського комітету в Москві з гострим протестом у зв'язку із забороною відзначення пам'яті Т.Шевченка в Україні.

Велику роль у житті В.Гнатюка відіграла Гуцульщина, зокрема село Криворівня. У цю прекрасну закутину в горах він щороку приїждав лікувати грудну недугу і, бузумовно, працювати. Саме Володимир Гнатюк привабив сюди Івана Франка, Михайла Кочубинського, Михайла Грушевського /навіть побудував там собі дачу/, Гната Хоткевича. Тут відпочивали Леся Українка, Ольга Кобилянська, Климент Квітка, Фотій Красицький, Олександр Олесь, Іван Труш і багато інших.

Можна з певністю сказати, що якби не В.Гнатюк, наше письменство не мало б "Гіней забутих предків". Михайло Кочубинський признавався: "Своїми словами: "Ви мусите щось написати про гуцулів: забил Ви мені клин у голову, вони не дають мені спокою..." А за якийсь час з'явилася чарівна розповідь про Івана і Марічку. Великою мірою завдяки В.Гнатюку побачила світ також Хоткевичева "Камінна душа" та почав діяти славнозвісний Гуцульський театр Хоткевича у 1910 році в Красноді.

Етюд без номера:

Чи буде до ювілею В.Гнатюка Тернопільський педагогічний інститут носити його ім'я?